

EUROPOS SĄJUNGOS TEISINGUMO TEISMO PRAKTIKOS AKTUALIJOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ Į PRIVATŲ IR ŠEIMOS GYVENIMĄ BEI ASMENS DUOMENŲ APSAUGĄ SRITYJE

Dalia Misiūnaitė-Kamarauskienė

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo teisėjo

E. Jarašiūno kabinetas

rue du Fort Niedergruenewald, L-2925 Liuksemburgas

Tel.: +352 4303 3813

El. paštas: dalia.misiunaite-kamarauskiene@curia.europa.eu

Pateikta 2014 m. spalio 17 d., parengta spausdinti 2014 m. lapkričio 28 d.

doi:10.13165/JUR-14-21-4-15

Įvadas

Nuo 2014 metų pradžios Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – Teisingumo Teismas) priėmė kelis itin reikšmingus Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 7 ir 8 straipsniuose įtvirtintų pagrindinių teisių į privatų ir šeimos gyvenimą ir į asmens duomenų apsaugą srityje, o šio teismo Didžiosios kolegijos sprendimai byloje *Digital Rights Ireland ir kt.* bei *Google Spain ir Google* sulaukė ypač daug teisės teoretikų ir praktikų dėmesio. Šie sprendimai laikytini itin svarbiais tolesniam atitinkamų Europos Sąjungos bei jų pagrindu priimtų nacionalinių teisės aktų aiškinimui ir taikymui.

Šiuolaikinės visuomenės gyvenime plačiai naudojamos elektroninio ryšio priemonės, informacijos sklaida bei komunikacija darosi vis prieinamesnės, paprastes-

nės ir patogesnės ir, kaip nurodė Teisingumo Teismas savo 2014 m. balandžio 8 d. sprendime byloje *Digital Rights Ireland ir kt.*, jos tampa vis svarbesnės žmonių kasdieniam gyvenimui¹. Tačiau technologijų ir ryšio priemonių vystymasis ne tik daro įtaką socialiniams žmonių gyvenimo aspektams, bet ir kelia nemažai teisinių iššūkių asmens duomenų ir teisės į privatų gyvenimą apsaugos srityje, kurie skatina ieškoti naujų teisinio reguliavimo, teisės aiškinimo bei skirtingų interesų derinimo būdų ir galimybių. Tai pagal jam patikėtą kompetenciją daro ir Teisingumo Teismas.

Šiame darbe pateikiama naujausia Teisingumo Teismo praktika, susijusi su pagrindinėmis teisėmis į privatų ir šeimos gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą, kurios įgyvendinamos, be kita ko, 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo². Darbe analizuojami Teisingumo Teismo išaiškinimai dėl minėtų pagrindinių teisių apsaugai reikšmingų sąvokų, dėl šių teisių apribojimo ir jo pateisinimo bei dėl asmens duomenų apsaugos priežiūros institucijos nepriklausomumo kriterijaus.

1. Dėl kai kurių teisėms į privatų ir šeimos gyvenimą bei asmens duomenų apsaugą reikšmingų sąvokų

Savo sprendimuose *YS ir kt.*, *Google Spain ir Goole* bei *Digital Rights Ireland ir kt.* Teisingumo Teismas pateikė išaiškinimus dėl kai kurių sąvokų, kurios yra itin reikšmingos Chartijos 7 ir 8 straipsniuose įtvirtintų pagrindinių teisių į privatų ir šeimos gyvenimą bei į asmens duomenų apsaugą srityje.

Chartijos 7 straipsnyje nustatyta, kad „[k]iekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir komunikacijos slaptumas“ (išskirta aut.). Pagal Chartijos 8 straipsnio 1 dalį kiekvienas turi teisę į savo asmens duomenų apsaugą. To paties straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad tokie duomenys turi būti tinkamai tvarkomi ir naudojami tik konkrečioms tikslams ir tik atitinkamam asmeniui sutikus ar kitais įstatymo nustatytais teisėtais pagrindais, taip pat kad kiekvienas turi teisę susipažinti su surinktais jo asmens duomenimis bei teisę į tai, kad jie būtų ištaisomi. Šiuose straipsniuose įtvirtintos teisės į privatų ir šeimos gyvenimą bei asmens duomenų apsaugą yra glaudžiai susijusios viena su kita, o pastaroji yra ypač svarbi teisei į privatų gyvenimą³. Sprendime *YS ir kt.* Teisingumo Teismas konstatavo, jog šios pagrindinės teisės apsauga suponuoja, be kita ko, kad

1 Teisingumo Teismo sprendimo byloje Nr. C-293/12 ir C-594/12, EU:C:2014:238, 56 punktas.

2 OL L 281, p. 31; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 15 t., p. 355.

3 Teisingumo Teismo sprendimo byloje *Digital Rights Ireland ir kt.*, Nr. C-293/12 ir C-594/12, 52 ir 53 punktai.

asmeniui turi būti suteikta galimybė įsitikinti, kad jo asmens duomenys yra tikslūs ir kad jie tvarkomi teisėtai⁴.

Kaip minėta, šių teisių apsaugos mechanizmas įtvirtintas ir direktyvoje 95/46. Sprendime *YS ir kt.* Teisingumo Teismas nurodė, kad, kaip nustatyta šios direktyvos 1 straipsnyje, jos tikslas – saugoti fizinių asmenų pagrindines teises ir laisves, ypač jų privatų gyvenimą tvarkant asmens duomenis, ir taip sudaryti sąlygas šiems duomenims laisvai judėti tarp valstybių narių⁵.

Byloje *YS ir kt.* į Teisingumo Teismą su prašymais priimti prejudicinį sprendimą kreipėsi Midelburgo pirmosios instancijos teismas ir Valstybės Taryba (Nyderlandai), kurie nagrinėjo trečiųjų šalių piliečių ir imigracijos, integracijos ir prieglobsčio reikalų ministro ginčą dėl pastarųjų teisės gauti kopiją dokumento (toliau – parengiamasis dokumentas), parengto prieš priimant sprendimą dėl to, ar išduoti šiems asmenims leidimą gyventi Nyderlanduose. Šie nacionaliniai teismai kėlė klausimus, susijusius su *asmens duomenų sąvoka* bei su *teisės susipažinti su tokiais duomenimis* apimtimi direktyvos 95/46 bei Chartijos 8 straipsnio prasme.

Šiame savo sprendime Teisingumo Teismas priminė, kad direktyvos 95/46 2 straipsnio a punkte asmens duomenys apibrėžti kaip „bet kuri informacija, susijusi su fiziniu asmeniu, kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta“. Šis teismas nurodė, kad „parengiamajame dokumente esantys prašymo išduoti leidimą gyventi šalyje teikėjo duomenys, kaip antai jo asmenvardis, gimimo data, pilietybė, lytis, tautybė, religija ir kalba, yra informacija, susijusi su šiuo fiziniu asmeniu, kurio tapatybė šiame parengiamajame dokumente nustatyta nurodant, be kita ko, jo asmenvardį, todėl šiuos duomenis reikia laikyti „asmens duomenimis“. Tačiau dėl parengiamajame dokumente esančios teisinės analizės, susijusios su prašymo išduoti leidimą gyventi pagrįstumu, Teisingumo Teismas konstatavo, kad „nors joje ir gali būti asmens duomenų, vis dėlto ji pati nėra tokie duomenys, kaip jie suprantami pagal Direktyvos 95/46 2 straipsnio a punktą“⁶.

Sprendime *Google Spain ir Google* Teisingumo Teismas atsakė į Ispanijos nacionalinio teismo pateiktus prejudicinius klausimus, susijusius, be kita ko, su direktyvos 95/46 dalykine bei teritorine taikymo sritimis, bei pateikė išaiškinimus dėl tam tikrų šioje direktyvoje apibrėžtų sąvokų.

Pagrindinėje byloje ginčas kilo dėl Ispanijos duomenų apsaugos agentūros sprendimo patenkinti M. Costeja González skundą ir nurodyti *Google Inc.* imtis priemonių, kad iš jos paieškos rodyklės būtų pašalinti šio asmens duomenys ir prieiga prie šių duomenų būtų panaikinta. Šį skundą M. Costeja González pateikė dėl to, kad

4 Žr. Teisingumo Teismo 2014 m. liepos 17 d. sprendimo byloje *YS ir kt.*, Nr. C-141/12 ir C-372/12, EU:C:2014:2081, 44 punktą.

5 *Ibid.*, 42 punktas.

6 *Ibid.*, 37–39 punk.

į Google grupės paieškos variklį (*Google Search*) įvedus jo asmenvardį ir atlikus paiešką, kaip rezultatas buvo pateikiamos nuorodos į Ispanijos dienraščio *La Vanguardia* 1998 metų numerį su skelbimu apie areštuoto nekilnojamojo turto pardavimo aukcioną, vykdomą išieškant minėto asmens skolą, susidariusią dėl nesumokėtų socialinės apsaugos įmokų. M. Costeja González tvirtino, kad visa ši skola sumokėta jau prieš daugelį metų ir kad nebėra poreikio ją toliau minėti.

Kalbant apie dalykinę direktyvos 95/46 taikymo sritį, sprendime *Google Spain ir Google* Teisingumo Teismas pateikė išaiškinimus dėl asmens duomenų tvarkymo ir šių duomenų valdytojo sąvokų. Pagal direktyvos 95/46 2 straipsnio b punktą „asmens duomenų tvarkymas“ (*tvarkymas*) reiškia bet kurią operaciją ar operacijų rinkinį, automatiniais arba neautomatiniais būdais atliekamus su asmens duomenimis, kaip antai: rinkimas, užrašymas, rūšiavimas, saugojimas, adaptavimas ar keitimas, atgaminimas, paieška, naudojimas, atskleidimas perduodant, platinant ar kitu būdu padarant juos prieinamus, išdėstymas reikiama tvarka ar sujungimas derinant, blokvimas, trynimas ar naikinimas.

Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas priminė, kad, kalbant apie internetą, jis jau yra nusprendęs, jog asmens duomenų tvarkymu laikytina jų pateikimo interneto puslapyje operacija. Jis konstatavo, kad asmens duomenų rodymas paieškos rezultatų puslapyje yra šių duomenų tvarkymas, kadangi tokio rodymo tikslais paieškos variklio eksploatuotojas atlieka operacijas, kurios aiškiai ir besąlygiškai nurodytos direktyvos 95/46 2 straipsnio b punkte, t. y. „<...> automatiškai, nuolat ir sistemiškai naršydamas po internetą, kad surastų per jį paskelbtą informaciją, <...> „renka“ tokius duomenis, kuriuos „atgamina [paima]“, „užrašo“ ir po to panaudodamas indeksavimo programas „surūšiuoja“, „išsaugo“ savo serveriuose ir prireikus „atskleidžia“ arba „padaro prieinamus“ savo naudotojams jų paieškos rezultatų sąrašų pavidalu <...>“⁷.

Sprendime *Google Spain ir Google* Teisingumo Teismas taip pat pateikė išaiškinimus dėl sąvokos „duomenų valdytojas“. Ši sąvoka apibrėžta direktyvos 95/46 2 straipsnio d punkte, kuriame nustatyta, kad duomenų valdytojas reiškia tokį fizinį ar juridinį asmenį, valstybės valdžios instituciją, agentūrą ar bet kurį kitą organą, kuris vienas ar drauge su kitais nustato asmens duomenų tvarkymo tikslus ir būdus. Teisingumo Teismas konstatavo, kad paieškos variklio eksploatuotojas laikytinas asmens duomenų valdytoju, kaip tai suprantama pagal minėtą direktyvos nuostatą, kadangi jis nustato asmens duomenų tvarkymo, kurį atlieka vykdydamas savo veiklą, tikslus ir būdus. Šiam sprendimui neturi įtakos tai, ar paieškos variklio eksploatuotojas tai daro vienas, ar drauge su kitų tinklalapių rengėjais⁸.

7 Žr. cituoto Teisingumo Teismo sprendimo byloje *Google Spain ir Google*, Nr. C-131/12, 26 ir 28 punktus.

8 *Ibid.*, 33 ir 40 punktai.

Teisingumo Teismas taip pat nurodė, kad paieškos variklio eksploatuotojo nepripažinimas valdytoju tuo pagrindu, kad jis nekontroliuoja trečiųjų asmenų tinklalapiuose paskelbtų asmens duomenų, prieštarautų minėtos direktyvos nuostatos tikslui plačiai apibrėžti valdytojo sąvoką. Šis teismas pabrėžė, kad „<...> *asmens duomenų tvarkymas, atliekamas kaip paieškos variklio veikimo operacija, skiriasi nuo interneto svetainių rengėjų vykdomo tvarkymo, kurį sudaro šių duomenų dėjimas į tinklalapį, ir [pastarąjį tvarkymą] papildo*“⁹.

Atsakydamas į prejudicinius klausimus, susijusius su teritoriniu direktyvos 95/46 taikymo aspektu, Teisingumo Teismas pateikė išaiškinimus dėl jos 4 straipsnio 1 dalies a punkto, kuriame nustatyta, kad kiekviena valstybė narė taiko nacionalines nuostatas, priimtas pagal minėtą direktyvą, kai asmens duomenys tvarkomi duomenų valdytojo padaliniiu veikiant valstybės narės teritorijoje. Šis teismas konstatavo, kad *Google Spain* laikytina *Google Inc.* dukterine bendrove, t. y. „*padaliniiu*“, kaip tai suprantama pagal minėtą direktyvos nuostatą, kadangi ji vykdo veiksmingą ir realią veiklą per nuolatinį vienetą Ispanijoje ir turi teisinį subjektiškumą. Dėl sąvokos „*veiklos vykdymas valstybės narės teritorijoje*“ šis teismas konstatavo, kad atitinkamas asmens duomenų tvarkymas atliekamas valstybės narės, nagrinėjamu atveju – Ispanijos, teritorijoje, jei paieškos variklio eksploatuotojas joje įsteigia savo filialą arba dukterinę bendrovę, kurie vykdo reklaminę ir komercinę veiklą, kurią sudaro tai, kad paieškos rezultatų puslapyje kartu su šiais rezultatais rodomos ir reklamos, siejamos su paieškos žodžiais ir orientuojamos į šios valstybės gyventojus¹⁰.

Dėl asmens teisės susipažinti su surinktais jo asmens duomenimis, kuri įtvirtinta Chartijos 8 straipsnio 2 dalyje, Teisingumo Teismas konstatavo, kad ji įgyvendinta direktyvos 95/46 12 straipsnio a punktu, kuriame nurodyta, kad valstybės narės garantuoja kiekvienam duomenų subjektui teisę į tai, kad duomenų valdytojas be apribojimų, priimtinais laiko tarpais, per daug nedelsdamas ir netaikydamas pernelyg didelių išlaidų pateiktų pranešimą suprantamu pavidalu apie tvarkomus duomenis ir visą prieinamą informaciją apie jų šaltinius. Šis teismas konstatavo, kad minėtos teisės objektas yra tik asmens duomenys, kaip jie suprantami pagal šios direktyvos 2 straipsnio a punktą. Teisingumo Teismas nurodė, kad valstybėms narėms paliekama nustatyti konkrečią materialiąją tokio pranešimo formą ir kad minėta teisė susipažinti su asmens duomenimis neapima duomenų subjekto teisės gauti dokumento ar rinkmenos, kuriuose yra šie duomenys, kopiją. Šiai teisei užtikrinti pakanka, kad asmeniui būtų pateikta išsami visų jo duomenų apžvalga ir tai būtų padaryta suprantama forma, t. y. forma, kuri leistų susipažinti su minėtais duomenimis ir patikrinti, ar jie yra tikslūs ir tvarkomi su direktyva 95/46 suderinamu būdu¹¹.

9 Žr. cituoto Teisingumo Teismo sprendimo byloje *Google Spain ir Google*, Nr. C-131/12, 34 ir 35 punktai.

10 *Ibid.*, 49, 57 ir 60 punktai.

11 Žr. cituotą Teisingumo Teismo sprendimo byloje *Google Spain ir Google*, Nr. C-131/12, 69 punktą ir sprendimo byloje *YS ir kt.*, Nr. C-141/12 ir C-372/12, 55-60 punktus.

2. Dėl teisių į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą apribojimo ir šio apribojimo pateisinimo

2.1. Dėl teisių į privatų ir šeimos gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą apribojimo egzistavimo

Klausimus dėl Chartijos 7 ir 8 straipsniuose įtvirtintų pagrindinių teisių apribojimo Teisingumo Teismas sprendė prejudicinėse bylose *Digital Rights Ireland ir kt.* bei *Google Spain ir Google*.

Sprendime pastarojoje byloje šis teismas minėtų duomenų subjekto teisių apribojimu (toliau – ir teisių apribojimas) pripažino asmens duomenų tvarkymo atvejus, kai „<...> paieška per <...> paieškos variklį atliekama panaudojant fizinio asmens asmenvardį, nes dėl tokio tvarkymo kiekvienas internautas kartu su paieškos rezultatų sąrašu gali gauti [struktūrizuotą] su šiuo asmeniu susijusios internete galimos rasti informacijos apie galbūt daugelį jo privataus gyvenimo aspektų, kurie be paieškos variklio nebūtų buvę susieti arba tai būtų buvę labai sudėtinga padaryti, apžvalgą ir taip sudaryti daugiau ar mažiau išsamų duomenų subjekto profilį“. Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad, „<...> paieškos variklio veikimas gali daryti didelį neigiamą poveikį pagrindinėms teisėms į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą <...>“ ir kad „<...> duomenų subjekto teisių apribojimą didina tai, kad modernioje visuomenėje internetui ir paieškos varikliams tenka svarbus vaidmuo <...>“¹².

Sujungtose bylose *Digital Rights Ireland ir kt.* Teisingumo Teismas nagrinėjo direktyvos 2006/24/EB¹³ galiojimo Chartijos 7, 8 ir 11 straipsnių atžvilgiu klausimą, kuris pagrindinėse bylose kilo dėl to, kad šia direktyva nustatyta viešai prieinamų elektroninių ryšių paslaugų ir viešųjų ryšių tinklų teikėjų pareiga ilgą laiką saugoti visus su fiksuoto telefono ryšio tinklu, judriuoju telefono ryšiu, interneto prieiga, interneto elektroniniu paštu ir interneto telefonija susijusius srauto duomenis apie neribotą asmenų kiekį ir sudaryti kompetentingoms nacionalinėms institucijoms prieigą prie šių duomenų, taip suteikiant galimybę daryti tiksliai išvadas apie duomenų subjektų privatų gyvenimą. Teisingumo Teismas konstatavo, kad tokiu viešai prieinamų elektroninių ryšių paslaugų ar viešųjų ryšių tinklų tiekėjams nustatytu reikalavimu nukrypstanta nuo direktyvose 95/46 ir 2002/58/EB¹⁴ įtvirtinto teisės į privatų gyvenimą

12 Žr. cituoto Teisingumo Teismo sprendimo byloje *Google Spain ir Google*, Nr. C-131/12, 36–38 ir 80 punktus.

13 2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius ryšių tinklus, saugojimo ir iš dalies keičianti Direktyvą 2002/58/EB. OL L 105, p. 54.

14 2002 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje (Direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių). OL L 201, p. 37; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 29 t., p. 514, iš dalies pakeista 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/136/EB OL L 337, p. 11.

apsaugos režimo ir kad toks reikalavimas savaime yra Chartijos 7 straipsnyje įtvirtintų teisių apribojimas, nes „<...> pastarosiose direktyvose numatytas ryšių ir srauto duomenų konfidencialumas ir pareiga šiuos duomenis sunaikinti arba pakeisti taip, kad taptų anoniminiai, kai jie nebėra reikalingi pranešimui perduoti, nebent jų reikia sąskaitoms pateikti, tačiau tik tol, kol toks poreikis egzistuoja“¹⁵. Teisingumo Teismas taip pat nurodė, kad direktyva 2006/24 riboja ir Chartijos 8 straipsnyje įtvirtintą teisę į asmens duomenų apsaugą. Jis pažymėjo, kad nagrinėjamas apribojimas yra plataus masto ir laikytinas ypač sunkiu ir kad aplinkybė, jog duomenys saugomi ir vėliau naudojami apie tai neinformuojant jų subjektų, gali sudaryti pastariesiems įspūdį, kad jų privatus gyvenimas yra nuolat stebimas¹⁵.

2.2. Dėl teisių į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą apribojimo pateisinimo

Sprendimuose *Digital Rights Ireland ir kt.* bei *Google Spain ir Google* Teisingumo Teismas skyrė daug dėmesio teisių į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą apribojimo pateisinimui bei skirtingų interesų pusiausvyros nustatymui.

Chartijos 7 ir 8 straipsniuose įtvirtintos žmogaus teisės nėra absoliučios, tačiau tam, kad jų apribojimas būtų laikomas teisėtu, jis turi atitikti tam tikras sąlygas. Antai pagal Chartijos 52 straipsnio 1 dalį bet koks šia Chartija pripažintų teisių ir laisvių įgyvendinimo apribojimas turi būti numatytas įstatymo ir nekeisti šių teisių ir laisvių esmės, o vadovaujantis proporcingumo principu, apribojimai galimi tik tuo atveju, kai jie būtini ir tikrai atitinka Sąjungos pripažintus bendrus interesus arba reikalingi kitų teisėms ir laisvėms apsaugoti¹⁶. Tvarkant asmens duomenis, net kai tokio tvarkymo siekiama dėl teisėtų interesų, reikia palyginti vienas kitam prieštaraujančius duomenų tvarkytojo ar trečiųjų asmenų interesus ir duomenų subjekto teises¹⁷.

Sprendime *Digital Rights Ireland ir kt.* nagrinėdamas direktyva 2006/24 įtvirtinto teisių apribojimo pateisinimą Teisingumo Teismas konstatavo, kad tokio apribojimo pobūdis nekelia pavojaus Chartijos 7 ir 8 straipsniuose įtvirtintų teisių esmei ir kad šis apribojimas atitinka bendrojo intereso tikslą, nes materialusis šios direktyvos tikslas yra prisidėti prie kovos su sunkiais nusikaltimais, taigi prie visuomenės saugumo¹⁸.

15 Cituoto Teisingumo Teismo sprendimo byloje *Digital Rights Ireland ir kt.*, Nr. C-293/12 ir C-594/12, 32 ir 34–37 punktai.

16 *Ibid.*, 38 punktas.

17 Cituoto Teisingumo Teismo sprendimo byloje *Google Spain ir Google*, Nr. C-131/12, 74 punktas.

18 Cituoto Teisingumo Teismo sprendimo byloje *Digital Rights Ireland ir kt.*, Nr. C-293/12 ir C-594/12, 39–42 ir 44 punktai.

Dėl minėto apribojimo proporcingumo Teisingumo Teismas konstatavo, kad nagrinėjamas duomenų saugojimas yra tinkama priemonė šios direktyvos tikslui pasiekti, tačiau nurodė, kad tokios priemonės būtinumo negali pateisinti vien kovos su sunkiais nusikaltimais tikslas, kadangi direktyva 2006/24 „<...> taikoma visoms žmonių kasdieniame gyvenime labai plačiai naudojamoms ir vis svarbesnėmis tampančioms elektroninio ryšio priemonėms [ir] <...> visiems abonentams ir registruotiems naudotojams. Taigi, ja ribojamos beveik visų Europos gyventojų pagrindinės teisės“. Be to, šioje direktyvoje nenumatyta jokių išimčių ir nereikalaujama, kad egzistuočių ryšys tarp saugotinų duomenų ar duomenų subjektų ir pavojaus visuomenės saugumui, taip pat joje nenumatyta jokie objektyvaus kriterijaus, kuris leistų apibrėžti kompetentingų nacionalinių institucijų prieigą prie minėtų duomenų ir jų naudojimą. Teisingumo Teismas nurodė, kad minėtoje direktyvoje taip pat nėra aiškių taisyklių, susijusių su duomenų saugojimo terminu bei negrįžtamu duomenų sunaikinimu šiam terminui pasibaigus. Atsižvelgdamas į visa tai, šis teismas padarė išvadą, kad direktyva 2006/24 neužtikrinama, jog ja nustatytas teisių apribojimas neviršytų to, kas griežtai būtina, o tai prieštarauja proporcingumo principui¹⁹. Remdamasis šiais motyvais Teisingumo Teismas pripažino minėtą direktyvą negaliojančia.

Nagrinėdamas Chartijos 7 ir 8 straipsniuose įtvirtintų duomenų subjekto teisių apribojimo teisėtumo klausimą, Teisingumo Teismas sprendime *Google Spain ir Google* konstatavo, kad, kadangi nuorodų pašalinimas iš paieškos rezultatų sąrašo, priklausomai nuo atitinkamos informacijos turinio, gali turėti poveikį teisėtam internetautų interesui turėti prieigą prie jos, reikia visų pirma nustatyti teisingą šio intereso ir minėtų teisių pusiausvyrą. Šiuo atžvilgiu teismas nurodė, kad, atsižvelgiant į potencialų jo mastą, nagrinėjamas apribojimas negali būti pateisintas vien paieškos variklio eksploatuotojo ekonominiu interesu tvarkyti asmens duomenis ar plačiosios visuomenės interesu surasti informaciją ir kad minėtos asmens duomenų subjekto teisės iš principo yra viršesnės už šiuos interesus. Tačiau šis teismas pažymėjo, kad minėta interesų pusiausvyra konkrečiais atvejais gali priklausyti nuo atitinkamos informacijos pobūdžio ir jos reikšmingumo duomenų subjekto privačiam gyvenimui, nuo visuomenės intereso gauti prieigą prie šios informacijos, atsižvelgiant į šio asmens padėtį viešajame gyvenime, taip pat nuo to, ar asmens duomenis tvarko paieškos variklio eksploatuotojas, ar tinklalapio rengėjas, nes gali skirtis tokio tvarkymo pagrindai bei padariniai duomenų subjektui. Teisingumo Teismas pripažino paieškos variklio eksploatuotojo atliekamas asmens duomenų tvarkymo operacijas labiau ribojančiomis šių duomenų subjekto teisę į privatų gyvenimą, nei tinklalapio vykdomas asmens duomenų paskelbimas, nes minėtos operacijos žymiai palengvina prieinamumą prie tokių duomenų. Teisingumo Teismas nusprendė, kad, laikydamasis atitinkamų direktyvos 95/46 nuostatų, kiek tai būtina, kad būtų įvykdytos tam

19 Cituoto Teisingumo Teismo sprendimo byloje *Digital Rights Ireland* ir kt., Nr. C-293/12 ir C-594/12, 49, 51, 56–60, 63–65 ir 67 punktai.

tikros jose numatytos asmens duomenų apsaugos sąlygos, „<...> paieškos variklio eksploatuotojas privalo iš rezultatų sąrašo, rodomo atlikus paiešką pagal asmens asmenvardį, pašalinti nuorodas į trečiųjų asmenų paskelbtus tinklalapius, kuriuose yra informacijos apie šį asmenį, taip pat tais atvejais, kai šis asmenvardis arba ši informacija nėra prieš tai ištrinti arba tuo pat metu ištrinami iš šių tinklalapių, ir tai padaryti net jei atitinkami duomenys šiuose tinklalapiuose paskelbti teisėtai“²⁰, kai nustatoma, kad duomenų subjektas turi teisę į tai, kad atitinkama su juo susijusi informacija nebūtų rodoma paieškos rezultatų sąrašuose, atlikus paiešką pagal jo asmenvardį. Tokios teisės konstatavimas nesiejamas su tuo, ar atitinkamos informacijos įtraukimas į rezultatų sąrašą sukelia duomenų subjektui neigiamų padarinių²⁰.

3. Dėl nacionalinės asmens duomenų apsaugos priežiūros institucijos nepriklausomumo

Chartijos 8 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad nepriklausoma institucija (toliau – ir priežiūros institucija) kontroliuoja, kaip laikomasi šiame straipsnyje įtvirtintų taisyklių. Direktyvos 95/46 28 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje nustatyta valstybių narių pareiga įsteigti vieną ar daugiau valdžios institucijų, kurios visiškai nepriklausomai vykdytų joms patikėtas funkcijas, t. y. kontroliuotų, kaip atitinkamoje valstybėje narėje taikomos joje pagal šią direktyvą priimtos nuostatos.

Su priežiūros institucija susijusį klausimą Teisingumo Teismas nagrinėjo byloje *Komisija prieš Vengriją* dėl valstybės įsipareigojimų neįvykdymo pagal Europos Komisijos ieškinį, kuriuo ji prašė konstatuoti, kad ši valstybė narė, pirma laiko nutraukusi priežiūros institucijos kadenciją, neįvykdė įsipareigojimų pagal direktyvą 95/46²¹. Byloje nustatyta, kad, vadovaujantis nuo 1992 m. galiojusiui įstatymu, 2008 m. rugsėjo 29 d. buvo paskirtas duomenų apsaugos komisaras (toliau – komisaras). Jis paskirtas šešerių metų kadencijai, kuri turėjo baigtis 2014 m. rugsėjo mėn., tačiau ji pasibaigė 2011 m. gruodžio 31 d., kadangi, pakeitus nacionalinę priežiūros institucijos reguliavimą, nuo 2012 m. sausio 1 d. vietoj komisaro buvo įsteigta Nacionalinė duomenų apsaugos ir informacijos laisvės tarnyba, kurios pirmininkas paskirtas devynerių metų kadencijai²².

Teisingumo Teismas, spręsdamas dėl Komisijos ieškinio pagrįstumo, vertino, ar priežiūros institucijos veiklos nepriklausomumo reikalavimas reiškia, kad valstybės narės privalo nekeisti šios institucijos kadencijos trukmės iki iš pradžių numatytos jos pabaigos²³. Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismas konstatavo, kad tam, kad

20 Cituoto Teisingumo Teismo sprendimo byloje *Google Spain ir Google*, Nr. C–131/12, 81, 86–88, 97 ir 99 punktai.

21 Teisingumo Teismo 2014 m. balandžio 8 d. sprendimas byloje *Komisija prieš Vengriją*, Nr. C–288/12, EU:C:2014:237.

22 *Ibid.*, 12 ir 19 punktai.

23 *Ibid.*, 50 punktas.

priežiūros institucijos galėtų atitikti nepriklausomumo kriterijų, būtina sąlyga yra jų funkcinis nepriklausomumas, tačiau vien jo nepakanka. Jis pažymėjo, kad minėtos institucijos kadencijos pirmalaikio nutraukimo pavojus galėtų lemti jos paklusnumą politinei valdžiai, kuris būtų nesuderinamas su nepriklausomumo kriterijumi, kuris „<...> *apima pareigą nekeisti priežiūros institucijos kadencijos trukmės iki jos pabaigos ir ją pirma laiko nutraukti tik laikantis taikytinuose teisės aktuose numatytų taisyklių ir garantijų*“. Teisingumo Teismas nusprendė, kad Vengrija neįvykdė įsipareigojimų pagal direktyvą 95/46, nes nutraukė komisaro kadenciją nepaisydama įstatyme įtvirtintų šios kadencijos apsaugos garantijų, o pirmalaikis jos nutraukimas negali būti pateisinamas institucinio modelio pakeitimu²⁴.

Išvados

Chartijos 7 ir 8 straipsniuose įtvirtintos teisės į privatų ir šeimos gyvenimą bei asmens duomenų apsaugą yra glaudžiai susijusios viena su kita – asmens duomenų apsauga yra ypač svarbi teisei į privatų gyvenimą. Pastarosios teisės apsauga suponuoja, kad asmeniui turi būti suteikta galimybė įsitikinti, jog jo asmens duomenys yra tikslūs ir tvarkomi teisėtai.

Asmens duomenys pagal direktyvos 95/46 2 straipsnio a punktą yra informacija, susijusi su fiziniu asmeniu, kurio tapatybė yra nustatyta nurodant, be kita ko, jo asmenvardį, apimančią tokius asmens duomenis kaip asmenvardis, gimimo data, pilietybė, lytis, tautybė, religija ir kalba, taip pat ir tuo atveju, kai šie asmens duomenys yra valstybės institucijos pateikiamoje teisinėje analizėje, tokioje kaip analizė, pateikta prieš priimančią sprendimą dėl leidimo asmeniui gyventi šalyje išdavimo, tačiau pati teisinė analizė nėra asmens duomenys.

Paieškos variklio eksploatuotojo atliekamas asmens duomenų rodymas paieškos rezultatų puslapyje yra „tvarkymas“, kaip jis suprantamas pagal direktyvos 95/46 2 straipsnio b punktą, nes paieškos variklio eksploatuotojas automatiškai atlieka jų rinkimo, atgaminimo, užrašymo, rūšiavimo ir atskleidimo operacijas, kurios aiškiai ir besąlygiškai nurodytos šioje nuostatoje.

Paieškos variklio eksploatuotojas yra „asmens duomenų valdytojas“, kaip tai suprantama pagal direktyvos 95/46 2 straipsnio d punktą, kadangi jis nustato savo atliekamo tokių duomenų tvarkymo tikslus ir būdus. Šiuo atžvilgiu nėra svarbu, ar jis tai daro vienas, ar drauge su kitų tinklalapių rengėjais.

Dėl paieškos variklio atliekamo asmens duomenų tvarkymo kiekvienas internetas gali gauti struktūrizuotą su asmeniu susijusios informacijos apžvalgą. Tai pa-

24 Teisingumo Teismo 2014 m. balandžio 8 d. sprendimas byloje Komisija prieš Vengriją, Nr. C-288/12, EU:C:2014:237, 52, 54, 55, 59 ir 62 punktai.

daryti be paieškos variklio būtų neįmanoma arba labai sudėtinga, todėl jo veikimas gali daryti didelį neigiamą poveikį šio asmens pagrindinėms teisėms.

Direktyva 2006/24 reikalaujant viešai prieinamų elektroninių ryšių paslaugų ar viešųjų ryšių tinklų tiekėjų saugoti tam tikrus šioje direktyvoje nurodytus su asmens privačiu gyvenimu ir jo komunikacijomis susijusius duomenis ir suteikti kompetentingoms nacionalinėms institucijoms prieigą prie jų, ribojamos teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir asmens duomenų apsaugą. Toks apribojimas yra plataus masto ir laikytinas ypač sunkiu, nes turi įtakos beveik visų Europos gyventojų pagrindinėms teisėms. Šia direktyva neužtikrinama, jog ja nustatytas teisių apribojimas neviršytų to, kas griežtai būtina.

Asmens duomenų apsaugos priežiūros institucija turi atitikti nepriklausomumo kriterijų. Tam būtina sąlyga yra funkcinis priežiūros institucijos nepriklausomumas, kuris suponuoja pareigą nekeisti jos kadencijos trukmės iki šios kadencijos pabaigos ir ją pirma laiko nutraukti tik laikantis teisės aktuose numatytų taisyklių ir garantijų.

Literatūra

- 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. OL L 281, p. 31; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 15 t., p. 355.
- 2002 m. liepos 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje (Direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių), OL L 201, p. 37; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 13 sk., 29 t., p. 514, iš dalies pakeista 2009 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/136/EB. OL L 337, p. 11.
- 2006 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius ryšių tinklus, saugojimo ir iš dalies keičianti Direktyvą 2002/58/EB. OL L 105, p. 54.
- Teisingumo Teismo 2014 m. balandžio 8 d. sprendimas byloje *Digital Rights Ireland ir kt.*, Nr. C-293/12 ir C-594/12, EU:C:2014:238.
- Teisingumo Teismo 2014 m. balandžio 8 d. sprendimas byloje *Komisija prieš Vengriją*, Nr. C-288/12, EU:C:2014:237.
- Teisingumo Teismo 2014 m. gegužės 13 d. sprendimas byloje *Google Spain ir Google*, Nr. C-131/12, EU:C:2014:317.
- Teisingumo Teismo 2014 m. liepos 17 d. sprendimas byloje *YS ir kt.*, Nr. C-141/12 ir C-372/12, EU:C:2014:2081.
-

Anotacija. Darbe aptariami kai kurie Teisingumo Teismo sprendimų pagrindinių teisių į privaty gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą srityje, priimtų nuo 2014 metų pradžios, aspektai. Ypač daug dėmesio skiriama šio teismo jurisprudencijoje pateiktiems išaiškinimams, susijusiems su minėtų teisių apsaugai reikšmingomis asmens duomenų, jų tvarkymo, asmens duomenų valdytojo sąvokomis, šių teisių apribojimu ir jo pateisinimu bei su duomenų apsaugos priežiūros institucijos nepriklausomumu. Nagrinėjami sprendimai laikytini itin svarbiais tolesniam atitinkamų Europos Sąjungos bei jų pagrindu priimtų nacionalinių teisės aktų aiškinimui ir taikymui.

Reikšminiai žodžiai: Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, teisė į privaty ir šeimos gyvenimą, asmens duomenų apsauga, pagrindinių teisių apribojimas, asmens duomenų apsaugos priežiūros institucija.

RECENT CASE-LAW OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION REGARDING THE FUNDAMENTAL RIGHTS TO RESPECT FOR PRIVATE AND FAMILY LIFE AND TO PROTECTION OF PERSONAL DATA

Dalia Misiūnaitė-Kamarauskienė

European Court of Justice, Luxembourg

Summary. *The article contains the analysis of several aspects of recent case-law of the Court of Justice of the European Union concerning the protection of the fundamental rights to private and family life and to protection of personal data. The case-law analysed in this article is of great significance to the interpretation and application of the EU and national legislation and has drawn a lot of attention of legal practitioners and theorists and public media.*

In the first section of the article, the author focuses on the interpretation of certain notions by this court, such as the notion of personal data, processing of such data and its controller, given by the Court of Justice in its judgements in the cases C-293/12 and C-594/12 Digital Rights Ireland and Others, C-131/12 Google Spain and Google, and C-141/12 and C-372/12 YS and Others. The Court of Justice finds that those operations, which are referred to expressly and unconditionally in Directive 95/46/EC, must be classified as 'processing' of personal data. The operations referred to by Directive 95/46 must be classified as 'processing' even where they exclusively concern material that has already been published as it stands in the media. The Court holds that the notion of 'controller' in terms of Article 2(d) of the Directive 95/46 includes search engine operator, as the operator determines the purposes and means of the personal data processing activity.

In the second section of this article, the rulings of the Court of Justice regarding the issues of interference with fundamental rights to private and family life and to protection

of personal data, as well as the issues related to the justification of such interference, are analysed. In the judgement *Google Spain and Google*, the Court of Justice holds that by processing personal data the search engine operator interferes with the person's rights and that the effect of such interference is heightened on account of the important role played by the internet and search engines in modern society. However, a fair balance should be sought between the legitimate interest of internet users to have access to the information containing personal data and the data subject's fundamental rights. In the judgement *Digital Rights Ireland and Others*, the court ruled that Directive 2006/24/EC was invalid, as it did not lay down any objective criterion of the access to and the use of the data of the electronic communications users, and the interference with the fundamental rights of these users could not be justified.

The third section of the article concentrates on the independence of the supervisory authority for the personal data protection. In this section, the author analyses the judgement of the Court of Justice in the case C-288/12 *Commission v Hungary*, in which the Court declared that, by prematurely bringing to an end the term served by the supervisory authority for the protection of personal data, Hungary has failed to fulfil its obligations under Directive 95/46.

Keywords: *European Union Charter of Fundamental Rights, the right to privacy and family life, personal data protection, the restriction of fundamental rights, personal data protection supervisory authority.*

Dalia Misiūnaitė-Kamarauskienė, teisininkė administratorė, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo teisėjo E. Jarašiūno kabinetas. Mokslinių tyrimų kryptys: pagrindinių teisių apsauga pagal Europos Sąjungos teisę, asmens teisė į privatų gyvenimą, asmens duomenų apsauga.

Dalia Misiūnaitė-Kamarauskienė, lawyer, administrator of the Cabinet of the Judge of the European Union Court of Justice E. Jarašiūnas. Research interests: Protection of fundamental rights under European Union law, right to private life, protection of personal data